

statim tenetur reddere debitum post matrimonium contractum per verba de praesenti; sed datur ei tempus duorum mensium, propter tria: primo, ut interim possit deliberare de transeundo ad religionem: secundo, ut praeparentur, quae sunt necessaria ad solemnitatem nuptiarum: tertio, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiravit dilatam (*cap.: Institutum, 27. q. 2.*).

AD TERTIUM dicendum, quod conjunctio matrimonialis ante carnalem copulam est quidem perfecta quantum ad esse primum, sed non consummata quantum ad actum secundum, qui est operatio; et similatur possessioni corporali, et ideo nec omnimodam indivisibilitatem habet.

ARTICULUS III.

254

UTRUM MULIER POSSIT NUBERE ALTERI,
VIRO SUO ANTE CARNALEM COPULAM RELIGIONEM INGRESSO.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod mulier non possit nubere alteri, viro suo ante carnalem copulam religionem ingresso, quia illud quod cum matrimonio stare potest, non solvit matrimoniale vinculum: sed adhuc manet vinculum matrimoniale inter eos, qui pari voto religionem inrant; ergo ex hoc quod unus intrat religionem, alter non absolvitur a vinculo matrimoniali: sed quamdiu manet vinculum matrimoniale ad unum, non potest nubere alteri; ergo, etc.

2. PRAETEREA. Vir post ingressum religionis potest ante professionem redire ad saeculum: si ergo mulier posset alteri nubere, viro intrante religionem, et ipse posset alteram ducere, rediens ad saeculum; quod est absurdum.

3. PRAETEREA. Per Decretalem novam (*cap.: Non solum, de Regularib. et transeuntib. in 6.*), professio ante annum emissa pro nulla reputatur; ergo si post talem professionem ad uxorem redeat, tenetur eum recipere; ergo neque per introitum viri in religionem, neque per votum datur mulieri potestas alteri nubendi.

SED CONTRA. Nullus potest alterum obligare ad ea quae sunt perfectionis: sed continentia est de his quae ad perfectionem pertinent; ergo mulier non arctatur ad continentiam ex hoc, quod vir religionem ingreditur: et sic potest nubere.

RESPONDEO dicendum, quod sicut mors corporalis viri hoc modo vinculum matrimoniale solvit, ut mulier nubat cui vult, secundum Apostoli sententiam (*1. Cor. 7.*); ita etiam post mortem spiritualem viri, per religionis ingressum, poterit cui voluerit nubere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quando uterque pari voto continentiam vovet, tunc neuter conjugali vinculo abrenuntiat; et ideo adhuc manet: sed quando unus tantum vovet, tunc, quantum est in se, abrenuntiat vinculo conjugali; et ideo alter absolvitur a vinculo illo.

AD SECUNDUM dicendum, quod non intelligitur mortuus saeculo per religionis ingressum, quousque professionem emisit: et ideo usque ad tempus illud tenetur eum uxor sua expectare.

AD TERTIUM dicendum, quod de professione sic emissa ante tempus determinatum a jure est idem iudicium, quod de voto simplici: unde sicut post votum simplex viri mulier ei debitum reddere non tenetur, tamen ipsa non habet potestatem alteri nubere; ita et hic.

QUAESTIO LXII.

DE IMPEDIMENTO QUOD SUPERVENIT MATRIMONIO CONSUMMATO
QUOD EST FORNICATIO,
IN SEX ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de impedimento, quod supervenit matrimonio consummato, scilicet de fornicatione, quae impedit matrimonium praecedens quoad actum, remanente vinculo matrimoniali.

Circa quod quaeruntur sex.

Primo. Utrum liceat viro dimittere uxorem causa fornicationis.

Secundo. Utrum ad hoc teneatur.

Tertio. Utrum proprio iudicio eam dimittere possit.

Quarto. Utrum vir, et uxor quantum ad hoc sint aequalis conditionis.

Quinto. Utrum post divortium debeant manere innupti.

Sexto. Utrum post divortium possint reconciliari.

ARTICULUS I.

255

UTRUM PROPTER FORNICATIONEM LICEAT VIRO UXOREM DIMITTERE.

(S. Thom. 4. Dist. 35. q. unic. art. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod propter fornicationem non liceat viro uxorem dimittere: non enim est malum pro malo reddendum: sed vir, dimittendo uxorem propter fornicationem, videtur malum pro malo reddere; ergo non licet.

2. PRAETEREA. Majus peccatum est, si uterque fornicetur, quam si alter tantum: sed si uterque fornicetur, non poterit propter hoc fieri divortium; ergo nec si unus tantum fornicatus fuerit.

3. PRAETEREA. Fornicatio spiritualis, et quaedam alia peccata sunt graviora, quam fornicatio carnalis: sed propter illa non potest fieri separatio a toro; ergo nec propter fornicationem carnalem.

4. PRAETEREA. Vitium contra naturam magis remotum est a bonis matrimonii, quam fornicatio, quae modo naturae fit; ergo magis debuit poni causa separationis, quam fornicatio.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5.

Praeterea. Illi, qui frangit fidem, non tenetur aliquis servare fidem: sed conjux fornicando fidem frangit, quam alteri conjugii debet; ergo alter potest alterum causa fornicationis dimittere.

RESPONDEO dicendum, quod Dominus dimittere uxorem concessit propter fornicationem in poenam illius qui fidem fregit, et in favorem illius qui fidem servavit, ut non sit adstrictus ad reddendum ei debitum, qui non servavit

fidei, ad quam conjuges aequaliter sibi invicem tenentur, tantum peccat contra matrimonium adulterium unius, sicut adulterium alterius; et haec causa in utroque sufficit ad divortium: sed quantum ad bonum proles plus peccat adulterium uxoris, quam viri, et ideo major est causa divortii in uxore, quam in viro; et sic ad aequalia, sed non ex aequali causa obligantur. Nec tamen injuste, quia in utroque est causa sufficiens ad hanc poenam, sicut est etiam de duobus, qui damnantur ad ejusdem mortis poenam, quamvis alius altero gravius peccaverit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod repudium non permittebatur, nisi ad evitandum homicidium; et quia in viris magis erat de hoc periculum, quam in mulieribus, ideo viro per libellum repudii permittebatur dimittere uxorem, non autem e converso.

AD SECUNDUM, et TERTIUM dicendum, quod rationes illae procedunt, secundum quod in comparatione ad bonum proles major fit causa divortii in uxore adultera, quam in viro: non tamen sequitur, quod non judicentur ad paria, ut ex dictis patet (*in corp. art.*).

AD QUARTUM dicendum, quod quamvis vir sit caput mulieris, quasi gubernator, non tamen quasi iudex ipsius, sicut nec e converso; et ideo in eis quae per iudicium faciendae sunt, non plus potest vir in uxorem, quam e converso.

AD QUINTUM dicendum, quod in adulterio invenitur de ratione peccati idem, quod est in fornicatione simplici, et adhuc plus, quod magis gravat, scilicet matrimonii laesio: si ergo consideretur id quod est commune adulterio, et fornicationi, peccatum viri, et mulieris se habent ut excedentia, et excessa, quia in mulieribus est plus de humore, et ideo sunt magis ducibiles a concupiscentiis: sed in viro est plus de calore, qui concupiscentiam excitat. Sed tamen, simpliciter loquendo, caeteris paribus, vir in simplici fornicatione plus peccat, quam mulier, quia plus habet de rationis bono, quod praevallet quibuslibet motibus corporalium passionum: sed quantum ad laesionem matrimonii, quam adulterium fornicationi addit, ex qua divortium causat, plus peccat mulier, quam vir, ut ex dictis patet (*in corp.*); et quia hoc est gravius, quam simplex fornicatio, ideo, simpliciter loquendo, plus peccat mulier adultera, quam vir adulter, caeteris paribus.

AD SEXTUM dicendum, quod quamvis regimen, quod datur viro in mulierem, sit quaedam circumstantia aggravans; tamen ex illa circumstantia, quae in aliam speciem trahit, magis aggravatur peccatum, scilicet ex laesione matrimonii, quae transit ad speciem injustitiae, in hoc quod furtive aliena proles submittitur.

ARTICULUS V.

259

UTRUM POST DIVORTIUM VIR ALTERI NUBERE POSSIT.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod post divortium vir alteri nubere possit: nullus enim tenetur ad perpetuam continentiam: sed vir tenetur in aliquo casu uxorem fornicantem a se in perpetuum separare, ut patet ex dictis (*art. 2. huj. q.*); ergo videtur, quod ad minus in tali casu alteram ducere possit.

2. PRAETEREA. Peccanti non est danda major occasio peccandi: sed si ei qui propter culpam fornicationis dimittitur, non licet aliam copulam quae-

rere, datur ipsi major occasio peccandi; non enim est probabile, quod qui in matrimonio non continuit, postea continere possit; ergo videtur, quod liceat ei ad aliam copulam transire.

3. PRAETEREA. Uxor non tenetur viro, nisi ad debitum reddendum, et cohabitationem: sed per divortium ab utroque absolvitur; ergo soluta est a lege viri; ergo potest alteri nubere: et eadem ratio est de viro.

4. PRAETEREA. Matth. 19. dicitur: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur*; ergo videtur, quod si causa fornicationis dimissa uxore, aliam duxerit, non moechetur: et ita erit verum matrimonium.

SED CONTRA. I. Cor. 7.: *Praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere inuuptam.*

Praeterea. Nullus ex peccato debet reportare commodum: sed reportaret, si liceret adulterae ad aliud magis desideratum connubium transire, et esset occasio adulterandi volentibus alia matrimonia quaerere; ergo non licet aliam copulam quaerere neque viro, neque uxori.

RESPONDEO dicendum, quod nihil adveniens supra matrimonium potest ipsum dissolvere; et ideo adulterium non facit, quin sit verum matrimonium: « Manet enim », ut August. dicit (*lib. 1. de Nupt. et Concupisc. cap. 10.*), « inter viventes conjugale vinculum, quod nec separatio, nec cum aliquo junctio potest auferre »; et ideo non licet uni, altero vivente, ad aliam copulam transire.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis per se nullus obligetur ad continentiam, tamen per accidens potest esse quod obligetur; sicut si uxor sua aegritudinem incurabilem incurrat, et talem, quae carnalem copulam non patiat: et similiter etiam est, si incorrigibiliter spirituali infirmitate, scilicet fornicatione, laboret.

AD SECUNDUM dicendum, quod ipsa confusio, quam reportat a divortio, debet eam cohibere a peccato; quod si cohibere non potest, minus malum est, quod ipsa sola peccet, quam quod peccati ejus vir sit particeps.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis uxor post divortium non teneatur viro adultero ad debitum reddendum, et cohabitandum, tamen adhuc manet vinculum matrimonii, ex quo ad hoc tenebatur; et ideo non potest ad aliam copulam transire, viro vivente: potest tamen continentiam vovere, viro invito, nisi videatur Ecclesia decepta fuisse per falsos testes, sententiando de divortio; quia in tali casu etiamsi votum professionis emisisset, restitueretur viro; et teneretur reddere debitum, sed non liceret ei exigere.

AD QUARTUM dicendum, quod exceptio illa, quae est in verbis Domini, refertur ad dimissionem uxoris; et ideo objectio ex falso intellectu procedit.

ARTICULUS VI.

260

UTRUM POST DIVORTIUM VIR, ET UXOR POSSINT RECONCILIARI.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod post divortium vir, et uxor non possint reconciliari: regula enim est in Jure (*lib. 5. ff. De decret. ab ord. faciend.*): « Quod semel bene definitum est, nulla debet iteratione retractari »: sed iudicio Ecclesiae definitum est, quod debent separari; ergo non possunt ulterius reconciliari.

2. PRAETEREA. Si posset esse reconciliatio, praecipue videtur quod post poenitentiam uxoris vir teneatur eam recipere: sed non tenetur quia etiam uxor non potest pro exceptione proponere in iudicio suam poenitentiam contra virum accusantem de fornicatione; ergo nullo modo potest fieri reconciliatio.

3. PRAETEREA. Si posset esse reconciliatio, videtur quod uxor adultera teneretur redire ad virum ipsam revocantem: sed non tenetur, quia jam separati sunt iudicio Ecclesiae; ergo, etc.

4. PRAETEREA. Si liceret reconciliare uxorem adulteram, in illo casu praecipue deberet fieri, quando vir post divortium invenitur adulterium committere: sed in hoc casu uxor non potest cogere eum ad reconciliationem, cum iuste sit divortium celebratum; ergo nullo modo potest reconciliari.

5. PRAETEREA. Si vir adulter occulte dimittat uxorem convictam de adulterio per Ecclesiae iudicium, non videtur iuste factum divortium: sed tamen vir non tenetur uxorem sibi reconciliare, quia uxor probare in iudicio adulterium viri non potest; ergo multo minus, quando divortium iuste est celebratum, reconciliatio fieri potest.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Cor. 7.: *Quod si discesserit, manere inculpam, aut viro suo reconciliari.*

Praeterea. Vir potest eam non dimittere post fornicationem; ergo eadem ratione potest eam post divortium reconciliare sibi.

RESPONDEO dicendum, quod si uxor post divortium de peccato poenitentiam agens emendata fuerit, potest eam sibi vir reconciliare: si autem in peccato incorrigibilis maneat, non debet assumere eam, eadem ratione qua non licebat eam nolentem a peccato desistere retinere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sententia Ecclesiae divortium celebrantis non fuit cogens ad separationem, sed licentiam praebens; et ideo absque retractione praecedentis sententiae potest reconciliatio fieri, vel sequi.

AD SECUNDUM dicendum, quod poenitentia uxoris debet inducere virum, ut uxorem fornicantem non accuset, aut dimittat: sed tamen non potest ad hoc cogi, nec potest per poenitentiam eum uxor ab accusatione repellere, quia cessante culpa et quantum ad actum, et quantum ad maculam, adhuc manet aliquid de reatu; et cessante reatu quoad Deum, adhuc manet reatus quoad poenam humano iudicio inferendam, quia homo non videt cor, sicut Deus.

AD TERTIUM dicendum, quod illud quod inducitur in favorem alicujus, non facit ei praejudicium: unde cum divortium sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus petendi debitum, vel revocandi uxorem: unde uxor tenetur ei reddere, et ad eum redire, si fuerit revocata, nisi de licentia ejus votum continentiae emiseric.

AD QUARTUM dicendum, quod propter adulterium, quod vir prius innocens post divortium committit, secundum rigorem juris non debet cogi ad recipiendum uxorem adulteram: prius tamen secundum aequitatem juris iudex ex officio suo debet eum monere, ut caveat periculo animae ejus, et scandalo aliorum; quamvis uxor non possit reconciliationem petere.

AD QUINTUM dicendum, quod si adulterium viri sit occultum, per hoc non aufertur jus excipiendi contra accusationem viri uxori adulterae, quamvis desit sibi probatio; et ideo peccat vir divortium petens: et si post sententiam de divortio uxor petat debitum, aut reconciliationem, vir tenetur ad utrumque.

QUAESTIO LXIII.

DE SECUNDIS NUPTIIS, IN DUOS ARTICULOS DIVISA.

Consequenter considerandum est de secundis nuptiis.

Et circa hoc quaeruntur duo.

Primo. Utrum sint licitae.

Secundo. Utrum sint sacramentum.

ARTICULUS I.

261

UTRUM SECUNDAE NUPTIAE SINT LICITAE.

(S. Thom. 4. Dist. 42. q. 3. art. 1. et 2.)

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod secundae nuptiae non sint licitae, quia iudicium de re debet esse secundum veritatem: dicit autem Chrysost. (*hom. 32. in op. imperf. circ. med. et hab. cap.: Hac ratione, 31. q. 1.*) quod « secundum virum accipere est fornicatio secundum veritatem », quae non est licita; ergo nec secundum matrimonium.

2. PRAETEREA. Omne quod non est bonum, non est licitum: sed Ambrosius dicit (*implic. sup. illud 1. Cor. 7.: Beatior autem, et lib. de Viduis, aliquant. a med.*) quod « secundum matrimonium non est bonum »; ergo non est licitum.

3. PRAETEREA. Nullus arceri debet, ne intersit illis quae sunt honesta, et licita: sed sacerdotes arcentur, ne intersint secundis nuptiis, ut in litera patet (*4. Dist. 42.*); ergo non sunt licitae.

4. PRAETEREA. Nullus reportat poenam, nisi pro culpa: sed pro secundis nuptiis aliquis reportat irregularitatis poenam; ergo non sunt licitae.

SED CONTRA est, quod Abraham legitur secundas nuptias contraxisse, Gen. 25.

Praeterea. 1. Timoth. 5. dicit Apostolus: *Volo autem juniores, scilicet viduas, nubere, filios procreare*; ergo secundae nuptiae sunt licitae.

RESPONDEO dicendum, quod vinculum matrimoniale non durat nisi usque ad mortem, ut patet Rom. 7.; et ideo, moriente altero conjugum, vinculum matrimoniale cessat: unde propter praecedens matrimonium non impeditur aliquis a secundo, mortuo conjugate; et sic non solum secundae, sed tertiae, et sic deinceps nuptiae sunt licitae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Chrysostomus loquitur quantum ad causam, quae aliquando solet ad secundas nuptias incitare, scilicet concupiscentiam, quae etiam ad fornicationem incitat.

AD SECUNDUM dicendum, quod secundum matrimonium dicitur non esse bonum, non quia non sit licitum, sed quia caret illo honore significationis, qui est in primis nuptiis, ut sit una unius, sicut est in Christo, et Ecclesia.

AD TERTIUM dicendum, quod homines divinis dediti non solum ab illi-

citis, sed etiam ab illis quae habent aliquam turpitudinis speciem, arcentur; et ideo etiam arcentur a secundis nuptiis, quia carent honestate, quae erat in primis.

AD QUARTUM dicendum, quod irregularitas non semper inducitur propter culpam, sed propter defectum sacramenti, et ideo ratio non est ad propositum.

ARTICULUS II.

262

UTRUM SECUNDUM MATRIMONIUM SIT SACRAMENTUM.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod secundum matrimonium non sit sacramentum: qui enim iterat sacramentum, facit ei injuriam: sed nulli sacramento facienda est injuria; ergo si secundum matrimonium esset sacramentum, nullo modo esset iterandum.

2. PRAETEREA. In omni sacramento adhibetur aliqua benedictio: sed in secundis nuptiis non adhibetur benedictio, ut in litera dicitur (4. Dist. 42.); ergo non fit ibi aliquod sacramentum.

3. PRAETEREA. Significatio est de essentia sacramenti: sed in secundo matrimonio non salvatur significatio matrimonii, quia non est una unius, sicut Christus, et Ecclesia; ergo non est sacramentum.

4. PRAETEREA. Unum sacramentum non impedit a susceptione alterius: sed secundum matrimonium impedit a susceptione ordinum; ergo non est sacramentum.

SED CONTRA. Coitus in secundis nuptiis excusatur a peccato, sicut et in primis: sed per tria bona matrimonii excusatur coitus matrimonialis, quae sunt fides, proles, et sacramentum; ergo secundum matrimonium est sacramentum.

Praeterea. Ex secunda conjunctione viri ad mulierem non sacramentali non contrahitur irregularitas, sicut patet de fornicatione: sed in secundis nuptiis contrahitur irregularitas; ergo sunt sacramentales.

RESPONDEO dicendum, quod ubicumque inveniuntur illa quae sunt de essentia sacramenti, ibi est verum sacramentum: unde cum in secundis nuptiis inveniuntur omnia, quae sunt de essentia sacramenti matrimonii (quia debita materia, quam facit personarum legitimitas, et debita forma, scilicet expressio consensus interioris per verba de praesenti), constat, quod etiam secundum matrimonium est sacramentum, sicut et primum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc intelligitur de sacramento, quod inducit perpetuum effectum: tunc enim si iteratur sacramentum, datur intelligi quod primum non fuit efficax; et sic fit primo injuria, sicut patet in omnibus sacramentis, quae imprimunt characterem: sed illa sacramenta quae habent effectum non perpetuum, possunt iterari sine injuria sacramenti; sicut patet de poenitentia: et quia vinculum matrimoniale tollitur per mortem, nulla fit injuria sacramento, si mulier post mortem viri iterato nubat.

AD SECUNDUM dicendum, quod secundum matrimonium, quamvis in se consideratum sit perfectum sacramentum, tamen in ordine ad primum consideratum habet aliquid de defectu sacramenti, quia non habet plenam significationem, cum non sit una unius, sicut est in matrimonio Christi, et Ecclesiae; et ratione hujus defectus benedictio a secundis nuptiis subtrahitur: sed hoc est intelligendum, quando secundae nuptiae sunt secundae, et ex parte viri, et ex parte mulieris, vel ex parte mulieris tantum. Si enim virgo con-

trahat cum viro, qui habuit aliam uxorem, nihilominus nuptiae benedicuntur; salvatur enim aliquo modo significatio etiam in ordine ad primas nuptias, quia Christus etsi unam Ecclesiam sponsam habeat, habet tamen plures personas desponsatas in una Ecclesia. Sed anima non potest esse sponsa alterius, quam Christi, quia alias cum daemone fornicatur; nec est ibi matrimonium spirituale: et propter hoc quando mulier secundo nubit, nuptiae non benedicuntur, propter defectum sacramenti.

AD TERTIUM dicendum, quod significatio perfecta invenitur in secundo matrimonio secundum se considerato; non autem si consideretur in ordine ad praecedens matrimonium: et sic habet defectum sacramenti.

AD QUARTUM dicendum, quod secundum matrimonium impedit sacramentum ordinis quantum ad id quod habet de defectu sacramenti, et non in quantum est sacramentum.

QUAESTIO LXIV.

DE ANNEXIS MATRIMONIO, ET PRIMO DE DEBITI REDDITIONE, IN DECEM ARTICULOS DIVISA.

Consequenter considerandum est de annexis matrimonio: et primo de debiti redditione: secundo de pluralitate uxorum: tertio de bigamia: quarto de libello repudii: quinto de filiis illegitime natis.

Circa primum quaeruntur decem.

Primo. Utrum alter conjugum teneatur alteri debitum reddere.

Secundo. Utrum debeat aliquando reddere non poscenti.

Tertio. Utrum liceat mulieri menstruae petere debitum.

Quarto. Utrum mulier menstruata debeat reddere debitum petenti.

Quinto. Utrum vir, et uxor in hoc sint aequales.

Sexto. Utrum unus sine consensu alterius possit votum emittere, per quod reddio debiti impediatur.

Septimo. Utrum tempus impediatur debiti petitionem.

Octavo. Utrum petens tempore sacro peccet mortaliter.

Nono. Utrum reddere teneatur tempore festivo.

Decimo. Utrum nuptiae certis quibusdam temporibus interdicti debeant.

ARTICULUS I.

263

UTRUM ALTER CONJUGUM TENEATUR ALTERI AD REDDITIONEM DEBITI.

(S. Thom. 4. Dist. 32. q. unic. art. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod alter conjugum non teneatur alteri ad redditionem debiti ex necessitate praecepti: nullus enim prohibetur a sumptione Eucharistiae propter hoc quod praeceptum implet: sed ille qui

fidem: excipiuntur tamen *septem* casus, in quibus non licet viro uxorem dimittere fornicantem, in quibus vel uxor a culpa immunis est, vel utrique aequaliter culpabiles sunt: *primus* est, si ipse vir similiter fornicatus fuerit; *secundus*, si ipse uxorem prostituierit; *tertius*, si uxor virum suum probabiliter mortuum credens, propter longam ejus absentiam, alteri nupserit; *quartus*, si latenter cognita est ab aliquo sub specie viri lectum subintrante; *quintus*, si fuerit vi oppressa; *sextus*, si reconciliaverit eam sibi post adulterium perpetratum, carnaliter eam cognoscens; *septimus*, si matrimonio in infidelitate utriusque contracto, vir dederit uxori libellum repudii, et uxor alteri nupserit; tunc enim si uterque convertatur, tenetur eam vir recipere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod vir si dimittat uxorem fornicantem livore vindictae, peccat: si autem ad infamiam propriam cavendam, ne videatur particeps criminis, vel ad vitium uxoris corrigendum, vel ad evitandam prolis incertitudinem, non peccat.

AD SECUNDUM dicendum, quod divortium ex causa fornicationis fit uno accusante alium; et quia nullus potest accusare, qui in simili crimine existit, quando uterque fornicatur, divortium celebrari non potest, quamvis magis peccetur contra matrimonium, utroque fornicante, quam altero tantum.

AD TERTIUM dicendum, quod fornicatio directe est contra bonum matrimonii, quia tollitur per eam certitudo prolis, et fides frangitur, et significatio non servatur, dum unus conjugum pluribus carnem suam dividit: et ideo alia crimina, quamvis forte sint majora fornicatione, non tamen causant divortium. Sed quia infidelitas, quae dicitur spiritualis fornicatio, etiam est contra bonum matrimonii, quod est proles educanda ad cultum Dei, etiam ipsa facit divortium: sed tamen aliter, quam corporalis fornicatio, quia propter unum actum fornicationis carnalis potest procedi ad divortium, non autem propter unum actum infidelitatis, sed propter consuetudinem, quae pertinaciam ostendit, in qua infidelitas perficitur.

AD QUARTUM dicendum, quod etiam propter vitium contra naturam potest procedi ad divortium: sed tamen non fit ita mentio de ipso, tum quia est passio innominabilis, tum quia rarius accidit, tum quia non ita causat incertitudinem prolis.

ARTICULUS II.

256

UTRUM VIR TENEATUR EX PRAECEPTO
UXOREM FORNICANTEM DIMITTERE.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod vir teneatur ex praecepto uxorem fornicantem dimittere: vir enim, cum sit caput uxoris, tenetur uxorem corrigere: sed separatio a toro est inducta ad correctionem uxoris fornicantis; ergo tenetur eam a se separare.

2. PRAETEREA. Qui consentit peccanti mortaliter, ipse etiam mortaliter peccat: sed vir retinens uxorem fornicantem consentire ei videtur, ut in littera dicitur (4. Dist. 35.); ergo peccat, nisi eam a se ejiciat.

3. PRAETEREA. 1. Cor. 6. dicitur: *Qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur*: sed non potest aliquis simul esse membrum meretricis, et Christi, ut ibidem dicitur; ergo vir uxori fornicanti adhaerens membrum Christi esse desinit, et sic mortaliter peccat.

4. PRAETEREA. Sicut cognatio tollit vinculum matrimonii, ita fornicatio separat a toro; sed postquam vir noverit consanguinitatem sui ad uxorem, mortaliter peccat eam cognoscens carnaliter; ergo et si cognoscat uxorem, postquam scit ipsam esse fornicatam, mortaliter peccat.

5. SED CONTRA est, quod dicit Gloss. (*interl. super illud: Vir uxorem non dimittat, 1. Cor. 7.*), quod « Dominus permisit causa fornicationis uxorem dimittere »; ergo non est in praecepto.

6. PRAETEREA. Quilibet potest dimittere alteri quod in se peccavit: sed uxor fornicando peccavit in virum; ergo vir potest ei parcere, ut non dimittat eam.

RESPONDEO dicendum, quod dimissio uxoris fornicantis introducta est ad corrigendum uxoris crimen per talem poenam: poena autem corrigens non requiritur, ubi emendatio jam praecessit; et ideo si mulier de peccato poeniteat, vir non tenetur eam dimittere: si autem non poeniteat, tenetur, ne peccato ejus consentire videatur, dum correctionem debitam non apponit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod peccatum fornicationis in uxore potest corrigi non tantum tali poena, sed etiam verbis, et verbere; et ideo si alias ad correctionem sit parata, non tenetur vir praedictam poenam ad ejus correctionem adhibere.

AD SECUNDUM dicendum, quod tunc vir uxori consentire videtur, quando eam tenet non cessantem a peccato praeterito: si autem emendata fuerit, non ei consentit.

AD TERTIUM dicendum, quod ex quo de peccato fornicationis poenituit, meretrix dici non potest; et ideo vir, ei se conjungendo, membrum meretricis non fit. Vel dicendum, quod non conjungitur ei quasi meretrici, sed quasi uxori.

AD QUARTUM dicendum, quod non est simile, quia consanguinitas facit, ut non sit inter eos vinculum matrimoniale, et ideo carnalis copula fit illicita: sed fornicatio non tollit vinculum praedictum, et ideo actus remanet, quantum est de se, licitus; nisi per accidens illicitus fiat, in quantum vir consentire turpitudini uxoris videtur.

AD QUINTUM dicendum, quod permissio illa est intelligenda per prohibitionis privationem; et sic contra praeceptum non dividitur, quia etiam quod cadit sub praecepto non est prohibitum.

AD SEXTUM dicendum, quod uxor non tantum peccat in virum, sed etiam in seipsam, et in Deum: et ideo vir non totaliter potest poenam dimittere, nisi emendatio sequatur.

ARTICULUS III.

257

UTRUM VIR PROPRIO JUDICIO UXOREM FORNICANTEM
DIMITTERE POSSIT.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod proprio judicio vir uxorem fornicantem possit dimittere: sententiam enim a iudice latam absque alio iudicio exequi licet: sed Deus iudex justus dedit hanc sententiam, ut propter fornicationem vir uxorem dimittere possit; non ergo requiritur ad hoc aliud iudicium.

2. PRAETEREA. Matth. 1. dicitur, quod *Joseph, cum esset justus, cogitavit occulte dimittere Mariam*; ergo videtur, quod occulte vir possit divortium celebrare absque iudicio Ecclesiae.

3. PRAETEREA. Si vir post fornicationem uxoris cognitam debitum ei red-
dit, amittit actionem, quam contra fornicariam habebat; ergo denegatio de-
biti, quae ad divortium pertinet, debet Ecclesiae iudicium praecedere.

4. PRAETEREA. Illud quod non potest probari, non debet ad Ecclesiae
iudicium adduci: sed fornicationis crimen non potest probari, quia *oculus
adulteri observat caliginem*, ut dicitur Job 24.; ergo non debet iudicio Ec-
clesiae praedictum divortium fieri.

5. PRAETEREA. Accusationem debet inscriptio praecedere, qua aliquis se
ad talionem obliget, si in probatione deficiat: sed hoc non potest esse in ista
materia, quia tunc, qualitercumque res iret, vir consequeretur intentum suum,
sive ipse uxorem dimitteret, sive uxor eum; ergo non debet ad iudicium Ec-
clesiae per accusationem adduci.

6. PRAETEREA. Plus tenetur homo uxori, quam extraneo: sed homo cri-
men alterius, etiam extranei, non debet Ecclesiae deferre, nisi monitione
praemissa in secreto, ut patet Matth. 18.; ergo multo minus potest crimen
uxoris ad Ecclesiam deferre, si eam prius occulte non corripuerit.

SED CONTRA. Nullus debet seipsum vindicare: sed si vir uxorem forni-
cantem proprio arbitrio dimitteret, ipse se vindicaret; ergo hoc non debet
fieri.

Praeterea. Nullus in eadem causa est actor, et iudex: sed vir est actor
impetens uxorem de offensa in se commissa: ergo ipse non potest esse iudex;
et sic non debet eam proprio arbitrio dimittere.

RESPONDEO dicendum, quod vir potest uxorem dimittere *dupliciter*: uno
modo quantum ad torum tantum, et sic potest eam dimittere, quam cito sibi
constat de fornicatione uxoris, proprio arbitrio; nec tenetur reddere debitum
exigenti, nisi per Ecclesiam compellatur, et taliter reddens nullum praejudi-
cium sibi facit: *alio modo* quantum ad torum, et cohabitationem, et hoc modo
non potest dimitti nisi iudicio Ecclesiae; et si alias dimissa fuerit, debet cogi
ad cohabitandum, nisi posset ei vir incontinenti fornicationem probare: haec
autem dimissio divortium dicitur; et ideo concedendum est, quod divortium
non potest celebrari, nisi iudicio Ecclesiae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sententia est applicatio juris communis
ad particulare factum: unde Deus jus promulgavit, secundum quod sententia
in iudicio formari debet.

AD SECUNDUM dicendum, quod Joseph voluit Beatam Virginem dimittere,
non quasi suspectam de fornicatione, sed ob reverentiam sanctitatis eius, ti-
mens cohabitare ei. Nec tamen est simile, quia tunc ex adulterio non solum
procedebatur ad divortium, sed ulterius ad lapidationem; non autem nunc,
quando agitur iudicio Ecclesiae.

AD TERTIUM patet solutio ex dictis (*in corp.*).

AD QUARTUM dicendum, quod quandoque vir uxorem suspectam de adul-
terio habens, ei insidiatur, ut deprehendere possit eam cum testibus in cri-
mine fornicationis: et sic potest ad accusationem procedere. Et praeterea, si
de facto ipso non constat, possunt esse violentae suspiciones fornicationis,
quibus probatis videtur fornicatio probata esse; ut si inveniatur solus cum
sola, horis, et locis suspectis, et nudus cum nuda.

AD QUINTUM dicendum, quod maritus potest accusare uxorem de adul-
terio *dupliciter*: uno modo ad tori separationem coram iudice spirituali; et
tunc inscriptio non debet fieri cum obligatione ad poenam talionis, quia sic
vir consequeretur intentum suum, ut probat OBJECTIO: *alio modo* ad punitio-

nem criminis in iudicio saeculari; et sic oportet quod praecedat inscriptio,
per quam ad poenam talionis se obliget, si in probatione deficiat.

AD SEXTUM dicendum, quod, sicut Decretalis (*cap. Licet, de Simonia*)
dicit, « *tribus modis in criminibus procedi potest: primo per inquisitionem,*
quam debet praecedere clamosa insinuatio, quae locum accusationis tenet:
secundo per accusationem, quam debet praecedere legitima inscriptio: tertio
per denuntiationem, quam debet praecedere fraterna correctio »; verbum ergo
Domini intelligitur, quando agitur per viam denuntiationis, non quando agitur
per viam accusationis, quia tunc non agitur solum ad correctionem delin-
quentis, sed ad punitorem, propter bonum commune conservandum, quod
iustitia deficiente periret.

ARTICULUS IV.

258

UTRUM VIR, ET UXOR IN CAUSA DIVORTII
DEBEANT AD PARIA JUDICARI.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod vir, et uxor non debeant in
causa divortii ad paria iudicari: divortium enim tenetur in lege nova loco
repudii, quod erat in lege veteri, ut patet Matth. 5.: sed in repudio vir, et
uxor non iudicabantur ad paria, quia vir poterat repudiare uxorem, et non e
converso; ergo nec in divortio debent ad paria iudicari.

2. PRAETEREA. Plus est contra legem naturae, quod uxor plures viros
habeat, quam quod vir plures mulieres: unde hoc quandoque licuit, illud
vero nunquam; ergo plus peccat mulier in adulterio, quam vir, et ita non
debent ad paria iudicari.

3. PRAETEREA. Ubi est majus nocumentum proximi, ibi est majus pec-
catum: sed plus nocet uxor adultera viro, quam vir adulter uxori, quia adul-
terium uxoris facit incertitudinem prolis, non autem adulterium viri; ergo
majus est peccatum uxoris, et sic non debent ad paria iudicari.

4. PRAETEREA. Divortium inducitur ad crimen adulterii corrigendum: sed
magis pertinet ad virum, qui est caput mulieris, ut dicitur 1. Cor. 11., corri-
gere uxorem, quam e converso; ergo non debent in divortio ad paria iudicari,
sed vir debet esse melioris conditionis.

5. SED CONTRA. Videtur, quod in hoc uxor debeat esse melioris conditionis,
quia quanto est major fragilitas in peccante, tanto magis est peccatum venia
dignum: sed in mulieribus est major fragilitas, quam in viris, ratione cuius
dicit Chrysostom. (*hom. 40. in op. imperf. parum a princ.*) quod « *propria
passio mulierum est luxuria* », et Philosophus dicit in 7. Ethicor. (*cap. 7.*)
quod « *mulieres non dicuntur continentes, proprie loquendo, propter facilem
inclinationem ad concupiscentias* », quia nec bruta animalia possunt conti-
nere, propter hoc quod non habent aliquid, quod concupiscentiis obviare
possit; ergo mulieribus in poena divortii deberet magis parci.

6. PRAETEREA. Ponitur vir caput mulieris, ut ipsam corrigat; ergo magis
peccat, quam mulier, et sic debet magis puniri.

RESPONDEO dicendum, quod in causa divortii vir, et uxor ad paria iudi-
cantur, ut idem sit licitum, et illicitum uni, quod alteri; non tamen pariter
iudicantur ad illa, quia causa divortii est major in uno, quam in alio, cum
tamen in utroque sit sufficiens causa ad divortium: divortium enim poena est
adulterii, in quantum est contra matrimonii bona. Quantum autem ad bonum